

امتحان از مجلات رشد؟! چگونه؟!

چرا و چگونه؟

نظام آموزشی ما به گونه‌ای شده است که معلم و دانش آموز، همه چیز را، یعنی هر متن آموزشی را در قالب امتحان، پرسش و پاسخ، نمره، امتیاز و... می‌بینند. غالباً هم چندان در بند این نیستند که بدانند، این پرسش و پاسخ به چه کار می‌آید؟ آیا دانستن یا ندانستن پاسخ هر سؤال، چیزی به دانش دانش آموزان می‌افزاید یا از آن می‌کاهد؟

مجلات رشد هم، و بیشتر، مجلات دانش آموزی، دچار چنین بلیه‌ای شده‌اند. چگونه؟ بدین صورت که در بسیاری از مدارس، به جای آن که این مجلات که اهداف غیر مستقیم آموزشی را دنبال می‌کنند، پرورش دهنده ذوق، دانایی و حس زیبانشناسانه بچه‌ها باشند، به ابزاری برای امتحان و سؤال و جواب بدل شده‌اند. در سفرهایی که ما معمولاً با همکارانمان به استان‌ها و شهرستان‌ها می‌رویم، با این پدیده، بویژه در مدارس ابتدایی، زیاد روبه‌رو می‌شویم، و جالب توجه این که پاره‌ای از مدیران و معلمان، امتحان گرفتن از مجلات رشد را جزو فعالیت‌های مثبت خود قلمداد می‌کنند، چون سبب شده است بر خوانندگان مجلات افزوده شود و بچه‌ها به آن‌ها بیشتر علاقه‌مند شوند!

به نظر می‌رسد این پدیده، یعنی امتحان گرفتن از مطالب رشد، چنان گسترده است که گفتن این که این مجله‌ها برای امتحان گرفتن تولید نمی‌شوند، بلکه هدف آن‌ها رشد و پرورش ذوق، علاقه و افزایش سطح مطالعه دانش آموزان است، دیگر تکرار مکررات است و مؤثر نیست و به جای آن باید کاری کرد که حالا که امتحان گرفتن خودش به یک روش در مطالعه مجلات رشد تبدیل شده، این کار اقلاً در مسیری صحیح‌تر صورت پذیرد؛ هم‌چنان که در مورد سیل کتاب‌های کمک درسی و کمک آموزشی که به مدارس و خانه‌ها روان است، کاری جز انتخاب بهتر نمی‌توان توصیه کرد. بنابراین:

۱. همکاران عزیز ما به خوبی می‌دانند که کم ارزش‌ترین سؤال امتحانی آن است که اطلاعات اولیه و یا دانسته‌های حفظی را سنجش کند. برای مثال: تعداد... را نام ببرید. پایتخت... کجاست؟ نخستین پادشاه... که بود؟ اسامی... را بنویسید. نماز... چند رکعت است؟ نام... چیست؟ چه کسی... را کشف کرد؟ مخترع... چه نام داشت؟ نام پسر... چه بود؟ آرامگاه... در کدام شهر واقع است؟ و...

از این نوع سؤالات، معمولاً در امتحان‌های مجلات رشد بسیار زیاد است و خنده‌دار این که در مدرسه‌ای، از صفحه شناس نامه مجله هم سؤال طرح کرده و پرسیده بودند: شماره تلفن مجله رشد دانش آموز چیست؟!

۲. طرح سؤال‌های مشابه سؤال‌های بالا، البته فی نفسه اشکالی ندارد، مخصوصاً هنگامی که هدف از درس، آشنا کردن دانش آموز با مختصات و نشانه‌های یک مطلب است. مثلاً نمی‌توان در درس علوم تجربی از دانش آموز خواست، کار قلب را شرح دهد، بدون آن که نام اجزای قلب، رگ‌ها، دهلیزها، بطن‌ها و... را بداند. اما در هر صورت، و بویژه در مجلات رشد، طرح سؤال‌های این چنین

کار صحیحی نیست.

معلمان با تجربه و دانا، حتی در امتحان از کتاب درسی، قسمت کمی از سؤال‌های خود را به طرح پرسش‌هایی راجع به اطلاعات اولیه اختصاص می‌دهند و بقیه را به درک، فهم، استنباط، نتیجه‌گیری، قضاوت، تعمیم و... می‌پردازند.

حاصل کلام ما این است که معلمان عزیز و همکارانی که در اشاعه مجلات در میان دانش آموزان خود می‌کوشند، اگر می‌خواهند امتحان بگیرند، البته به عنوان مسابقه و...، بهتر است در طرح سؤال‌ها، عمیق‌تر بیندیشند و سنجیده‌تر عمل کنند، تا موجب علاقه‌مندی واقعی بچه‌ها به مجله شوند و نه این که نقش کتاب درسی را به مجلات بدهند.

شاگردان از درس‌های گذشته است تا بتوان بر اساس آن درس جدید داد. (چون مطالب مجلات رشد درس نیست که در کلاس تدریس شود، پس امتحان از مجلات رشد مشمول این قاعده نمی‌شود.)

۲. پرسش خوب در پی یافتن میزان درک و فهم دانش‌آموزان از درسی است که به آنان داده شده است. (باز هم مجلات رشد تدریس نمی‌شود، لذا این هدف بر آن‌ها مترتب نیست.)

۳. هدف پرسش خوب بالا بردن نیروی خرد و اندیشه‌شاگردان از راه‌های مناسب است؛ به طوری که ذهن آن‌ها را برانگیزد و بیدار کند. (این مورد درباره‌ی مجلات کاملاً مصداق دارد و باید یکی از هدف‌های ما قرار گیرد.)

۴. جلب توجه شاگردان به مطلبی که معلم، به تشخیص خود، دانستن آن‌ها را برای دانش‌آموزان لازم می‌داند، ویژگی پرسش خوب است. در این مورد مثالی می‌آوریم: در شماره ۴ مجله رشد دانش‌آموز (دی‌ماه ۸۹) مطلبی درباره‌ی «قنات گناباد» چاپ و گفته شده است که این قنات، بزرگ‌ترین قنات جهان است و بیش از دوهزار سال پیش حفر شده است. به احتمال زیاد، آموزگاران، بویژه آن‌ها که در استان‌های دارای قنات، یعنی خراسان، کرمان، یزد، اصفهان و دیگر مناطق کویری زندگی می‌کنند، این موضوع را برای درس «تعلیمات اجتماعی» مهم تشخیص می‌دهند و خواندن آن را به دانش‌آموزان خود توصیه می‌کنند. در این جا لازم نیست دقیقاً اطلاعات موجود در متن «قنات گناباد» را به سؤال تبدیل کنیم، بلکه می‌توان قنات را محور مسابقه قرار داد و سؤال‌های مناسبی پیرامون آن طرح کرد. از این نمونه‌ها در مجلات رشد فراوان است.

۵. برانگیختن توجه کودکان و نوجوانان به رفتار دیگران و رهبری کردن آن‌ها به شیوه درست. در این مورد، داستان‌های مجلات بهترین نمونه است. شما می‌توانید از یک داستان کوتاه که معمولاً در هر مجله‌ای هست، سؤال‌های خوبی درباره‌ی رفتار اشخاص داستان (حتی اگر این اشخاص آدمی نباشند)، طرح کنید و از این طریق علت‌های رفتاری و درستی و یا نادرستی آن‌ها را از نظر دانش‌آموزان خود سنجش کنید.

۶. گاهی لازم است دانسته‌های غلط و از این مهم‌تر عقاید غلط کودکان را از ذهن آن‌ها استخراج و برای تصحیح آن‌ها اقدام کنیم تا بچه‌ها نظر خود را درباره‌ی آن تغییر دهند. در این باره هم به مطلب «آیه و انگشتر» در شماره ۳ مجله رشد دانش‌آموز سال ۸۹ اشاره می‌کنیم که در آن، دو کودک خردسال حضرت علی(ع)، یعنی حسنین، «وضوی اشتباه» پیرمرد را از طریق عمل، به او نشان می‌دهند و این نمونه خوبی است برای کاری مشابه در این زمینه.

امتحان از رشدهای بزرگ‌سال

حتماً معلمان عزیز به خاطر دارند که امسال بخشی از مطالب شماره ۴ مجلات رشد (رشد معلم، رشد آموزش ابتدایی و رشد مدیریت مدرسه)، به آزمون ضمن خدمت معلمان اختصاص یافت و چه بسا شما که خواننده این مطلب هستید، در یکی از آن آزمون‌ها شرکت کرده‌اید. امیدواریم با توجه به این که قرار است این کار در سال‌های آینده هم انجام گیرد، از نظرات و پیشنهادات شما عزیزان نیز بهره‌جویم. با آرزوی موفقیت برای همه همکاران عزیز در همه مدارس و در سراسر ایران. **سردبیر**

پرسش خوب چیست؟

اکنون ویژگی‌های پرسش خوب را در شش بند بیان می‌کنیم و امیدواریم این کار، در ارتقای کیفیت طرح سؤال، هم در درس‌ها و هم در مجلات، مؤثر باشد.

نخست خاطر نشان سازیم که شادروان **محمد پروین گنابادی** معتقد بود «پرسش خوب و سودبخش تهیه کردن، در شمار هنرهای زیباست. زیرا چنین امری مستلزم ذوق سلیم و نیروی اندیشه استوار و شناختن میزان هوش و استعداد و درک و فهم شاگردان است و لذا معلم لایق و توانا را می‌توان از روش پرسش‌های وی در کلاس شناخت و از این راه به میزان مهارت و دل‌بستگی وی به این پیشه شریف پی برد.»

۱. پرسش خوب در پی به دست آوردن میزان معلومات